

УДК 336

**П.М. Карась, проф., канд. екон. наук, Л.О. Гришина, доц., канд. екон. наук,
С.І.Сергійчук, доц., канд. екон. наук**

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Національне бюро кредитування, як інститут поліпшення кредитно-грошової системи України

В статті розглянуто науково-практичні аспекти грошово-кредитної системи України. Визначені основні її проблеми та обґрунтовано доцільність створення Національного бюро кредитування і його місце в структурі банківської системи.

грошово-кредитна політика, банківська система, кредитування, Національне бюро кредитування

П.Н. Карась, Л.А. Гришина, С.И. Сергейчук

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова

Национальное бюро кредитования, как институт улучшения кредитно-денежной системы Украины

В статье рассмотрено научно-практические аспекты денежно-кредитной системы Украины. Определены основные ее проблемы и обосновано целесообразность создания Национального бюро кредитования и его место в структуре банковской системы.

денежно-кредитная политика, банковская система, кредитованис, Национальное бюро кредитования

© П.М. Карась, Л.О. Гришина, С.І.Сергійчук, 2013

Одним з головних елементів подолання кризових явищ в ринковій економіці, спричинених загальносвітовими процесами на фінансових ринках, слід вважати реалізацію ефективної грошово – кредитної політики, спрямованої на підтримання стабільності в країні. Саме на використання максимально ефективних інструментів повинні бути направлені зусилля всіх без виключення фінансово – кредитних інститутів, відповідальних за реалізацію економічної політики, а насамперед, валютної політики Національного банку України.

Сьогодні в Україні більшість населення, а також малий та середній бізнес не спроможні купувати товари тривалого користування та поповнювати оборотні кошти за рахунок поточних доходів. Система кредитування фізичних та юридичних осіб потребує поглибленого вивчення, аналізу та впровадження нових пропозицій. Активна робота комерційних банків у галузі обслуговування малого та середнього бізнесу, приватних осіб є необхідною умовою зміцнення ресурсної бази, розширення ринків. їх успішної конкуренції з небанківськими фінансово – кредитними закладами.

Кредитне та депозитне поле сучасного грошового ринку значно погіршилось в умовах фінансової кризи 2008 – 2010 р. р., підірвало довіру до комерційних банків. Відтік депозитних коштів у 2010 – 2011 р. р. значно змінив ситуацію в грошово – кредитній системі країни. Період стабілізації не завершився, нова хвиля фінансової кризи охопила світовий грошовий ринок. Набуває актуальності вироблення стратегічної концепції розвитку кредитування суб'єктів господарювання. Йдеться не тільки про вдосконалення техніки кредитування і розширення видів кредитних послуг, а й про вироблення комплексу нових принципів, фінансових центрів, що дадуть можливість мотивовано спростити та покращити якість стосунків банків з юридичними та фізичними партнерами.

Сьогодні визначальним чинником розвитку банківської системи стає необхідність

свідомого управління змінами на основі наукового обґрунтування процедури, їх передбачення і регулювання, тобто формування стратегії розвитку. Вагомий внесок у розробку теорії та практики банківської діяльності зроблено у працях вітчизняних учених: І. Бушуєвої, О. Васюренка, О. Вовчак, В. Гейця, О. Заруби, М. Козоріз, В. Луціва, А. Мороза, В. Міщенко та ін.. У вітчизняній економічній науці сьогодні недостатньо розробленими є питання, пов'язані з фінансовою стратегією і тактикою, відображенням банківських продуктів, оцінкою впливу фінансової стратегії в умовах посилення конкуренції та світових фінансових кризів.

Метою статті є з'ясування основних засад кредитно – грошової політики в Україні та світі, дії НБУ та комерційних банків у кризовий період та в умовах конкуренції і визначення шляхів її покращення.

Як відомо, кредитування – це надання грошових коштів у тимчасове користування і за плату. Але за цим найпростішим визначенням ховається безліч проблем, які роблять роботу банкіра однією з найскладніших професій в світі економіки.

Кредитування регулюється масою правил і норм, але найважливішими принципами кредитування є: терміновість, платність, повернення, гарантованість. Треба зазначити, що економічна наука визначає не самі речі, а відносини між суб'єктами з приводу речей. У зв'язку з цим кредит як економічну категорію слід передусім розглядати як певний від суспільних відносин.

Однак, кредит – не будь – які суспільні відносини, а лише такі, які відображають економічні зв'язки, рух вартості. Перш ніж визначити сутність кредиту, важливо зрозуміти, що вкладається в поняття «сутність». Необхідність у цьому пов'язана з тим, що сутність кредиту в ряді випадків отожднюється з його змістом, природою і навіть причиною виникнення. Ці поняття не є тотожними. Наприклад, зміст виражає як внутрішній стан кредиту, так і його зовнішні зв'язки (з виробництвом, обігом, іншими економічними категоріями).

До сутності економічного явища тісно примикає і його природа, що трактується як вроджені властивості, природний стан, приналежність кредиту до якогось певного роду. У широкому сенсі природа кредиту – це не якийсь його окремий вид, а всі кредитні відносини в усьому різноманітті їх форм. Природа кредиту – це не тільки його сутність, а й форма існування. Сутність кредиту тісно пов'язана з його необхідністю і причинами виникнення. Причина виникнення виражає зв'язок кредиту з різноманітними кредитними процесами. Причина може мати різні наслідки, викликати до життя поряд з кредитом і інші економічні явища, тому вона не дає вичерпної характеристики сутності даної економічної категорії [7. с. 478].

При виявленні сутності кредиту важливо дотримуватися наступних методологічних принципів:

- усі різновиди кредиту повинні відбивати його сутність, незалежно від форми;
- питання про сутність кредиту треба розглядати й по відношенню до сукупності кредитних угод. Втрата однієї з якостей в той чи іншій кредитній угоді не означає, що кредит втрачає свою визначеність і особливість;
- аналіз сутності кредиту передбачає розкриття ряду його конкретних характеристик. Ось чому, відповідаючи на питання про те, що являє сутність кредиту, потрібно розглянути: структуру кредиту, стадії руху, основу кредиту.

Структура кредиту, стадії руху розглянути в економічній літературі досить змістовно. Між тим, нема одного тлумачення щодо основи кредиту. Автори розділяють думку професора Лаврушина О. І., що основою кредиту слід вважати його повернення. Повернення являє собою двосторонній процес, однаково важливий як для кредитора так і для позичальника. Як визначалось раніше, кредит є породженням суспільних потреб. Суспільний характер кредиту проявляється через його соціально – економічну основу.

Кредит сприяє реалізації таких суспільних відносин, при яких:

- забезпечується повернення ссудної вартості;
- інтереси кредитора і позичальника співпадають;
- не допускається перевага інтересів однієї з сторін кредитних відносин. [5. с.167]

Хоча сутність та структура кредиту, що впроваджується через його функції – категорія об'єктивна, існуюча незалежно від волі і бажання людей, кредитна система може створювати умови, що дозволяють повніше використовувати кредит для досягнення поставлених цілей.

Кредитна система представляє собою сукупність кредитних відносин та інститутів, які організують ці відносини. Сучасна кредитна система включає три основні групи:

- Центральний банк (НБУ);
- Банківські інститути;
- Небанківські кредитно – фінансові установи.

Основним об'єктом грошово – кредитного регулювання зі сторони НБУ виступає сукупна грошова маса, від розміру якої залежить динаміка основних показників розвитку економіки. Механізм реалізації грошово – кредитної політики НБУ передбачає насамперед вплив на кредитну діяльність комерційних банків. Усі методи такого впливу поділяються на загальні та селективні (вибіркові). Загальні методи забезпечують вплив центрального банку на кредитний ринок в цілому, а селективні дозволяють регулювати окремі види кредитної діяльності комерційних банків.

Як відомо, до загальних методів реалізації грошово – кредитної політики належать:

- політика облікової ставки;
- операції на відкритому ринку;
- зміна норм обов'язкових резервів.

В окремих випадках загальні методи грошово – кредитного регулювання можуть доповнюватися інструментами селективного впливу на діяльність банків.

Селективні способи реалізації грошово – кредитної політики НБУ включають:

- регламентацію умов видачі окремих видів позик різним категоріям клієнтів;
- встановлення кредитних стель і граничних норм річного приросту позик;
- обмеження окремих видів банківських операцій.

На наш погляд, перевагою селективних методів є також порівняно швидкий вплив на діяльність КБ.

Водночас недоліком вибіркового регулювання є одностороння спрямованість та зниження рівня конкуренції в банківській справі, що негативно впливає на якість послуг різним клієнтам. Важлива роль держави у сфері регулювання цін. Застосовуючи закони і важелі грошово – кредитної політики, держава впливає на загальний рівень цін в країні, стимулює ринкову конкуренцію.

До недоліків і проблем грошово – кредитної політики відносять циклічну асиметрію; зміну швидкості обігу грошей; вплив інвестицій.

Виникає питання, що повинен прагнути контролювати НБУ – грошову пропозицію або процентну ставку? Проблема виникає в силу того, що керівні кредитно – грошові установи не можуть стабілізувати те й інше одночасно. Ефективність кредитно – грошової політики в сучасних умовах значною мірою визначається ступенем довіри до політики НБУ, а також ступенем незалежності від виконавчої влади.

Фактичні недоліки в управлінні грошово – кредитною системою показала і фінансова криза, яка розгорнулася в Україні у 2008 – 2009 роках. У цей же час виникли хронічні проблеми нашої економіки в банківській сфері, а саме:

- диспропорції внутрішнього економічного розвитку, що привело до скорочення обсягів інвестицій;
- перевага споживчого кредитування над виробничим;

- недостатність ресурсної бази та її залежність від зовнішніх запозичень;
- збільшення масштабів доларизації економіки. [6. с55]

Саме через сукупність впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів на грошово – кредитну систему України, проблеми у економіці нашої країни відкрилися з особливою гостротою. Кризові явища банківського сектору в Україні почали розвиватися поступово. Якщо згадати кризу 1998 року, то вона охопила аспект фінансових відносин, тобто систему державних позик та цінних паперів. І саме виважена політика НБУ допомогла фактично уникнути дефолту. Між тим, комерційні банки України, починаючи з 2004 – 2006 років видали кредитів більше, ніж залучали депозитних ресурсів. Причому, основна маса ресурсів йшла на споживче кредитування, а не на інвестиційні проекти, що могли б принести прибуток в майбутньому. Українські комерційні банки для іпотечного кредитування залучали дешеві іноземні кредити з ставкою 4 – 5% річних і перепродавали їх населенню зі ставкою в 10 – 11% річних. Різниця і термін кредиту – іноземні банки надавали кредити на 3-5 років, а комерційні банки надавали ці ресурси на 10-15 років. Комерційним банкам вдавалося балансувати на ринку кредитування за рахунок постійного перекредитування у іноземних банків. Такий стан речей продовжувався до вересня 2008 року, коли іноземні банки внаслідок фінансової кризи почали згортати свої кредитні програми.

Як зазначалось вище, кількість отриманих депозитів була нижчою від обсягу наданих кредитів. З упевненістю можна сказати що довіра з боку населення до банківського сектору країни – як його державної, так і недержавної частини була фактично підірвана лише за жовтень – листопад 2008 року. Це мало дуже великі наслідки для ряду фінансово – кредитних установ. Саме для того щоб не допустити масового погіршення стану усієї банківської системи. НБУ почав проводити політику рефінансування банків.

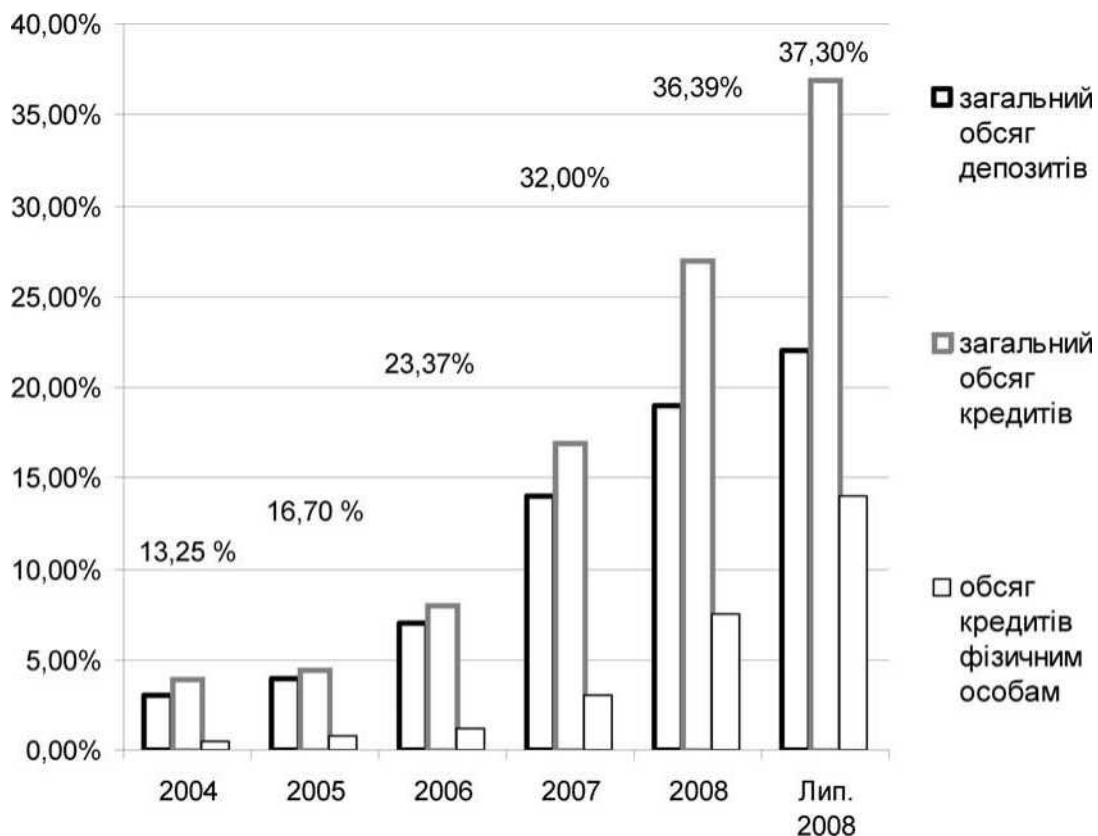

Рисунок 1 – Структура кредитів та депозитів у передкризовий період

Перша світова криза 2008-2009 років показала неефективність антикризової стратегії банківського управління, відсутність єдиної активної державної підтримки усіх складових фінансово – кредитної системи. Нова фінансова криза, що розгорнулася у 2011-2012 роках, та продовжується донині, вимагає більш гнучкої системи регулювання структури кредитних відносин. Схема «кредитор – позичальник» набуває значимості у присутності взаємних економічних інтересів, які в результаті приводять до соціально – економічних наслідків ефективного функціонування всієї фінансово – кредитної системи.

Фінансова криза 2008-2009 років завдала удару перш за все по ліквідності банківської системи України. Неспроможність банків виконувати свої зобов'язання вимусила НБУ надавати кредити рефінансування на загальну суму близько 74,7 млрд. грн., з них кредити овернайт склали 49% [9].

Не можна не звернути увагу на надання НБУ необґрунтованих переваг деяким банківським установам. Аналітична інформація щодо проведення зовнішнього аудиту НБУ, свідчить про складність у правильності оцінки кредитів, наданих банківським регулятором банкам України на 31 грудня 2008 року. У той же час Рахункова палата України, після проведення ревізії за 2008 рік виявила низку порушень щодо рефінансування комерційних банків. Видача 17 банкам стабілізаційних кредитів під програми фінансового оздоровлення на загальну суму більш ніж 39 млрд. грн. не відповідала вимогам нормативно – правових актів. Більшість банків основну частину коштів рефінансування спрямували на міжбанківській валютний ринок, створивши цією дією спекулятивний попит на іноземну валюту. Недоліком регулювання НБУ кредитів рефінансування стали відсутність вимог щодо цільового використання кредиту, а також мораторій на дострокове погашення депозитів.

Отже, після дослідження кредитного механізму у період кризи 2008-2009 роках можна визначити що регулятор не був готовий до підтримання кредитної системи, навіть не дивлячись на те, що кризові явища в Україні можна було спрогнозувати за світовими тенденціями.

Через те, що головний грошово – кредитний регулятор – НБУ своїми діями фактично не зміг зупинити негативні тенденції для збереження вкладів громадян і приймав неефективні рішення щодо підтримання ліквідності комерційних банків, виникає необхідність пошуку нових соціально – економічних структур, які б зменшили кредитно – фінансові ризики у банківській системі.

Пропонуємо створення соціально – економічної структури – Національного бюро, як інституту довіри до кредитної системи України (рис.2).

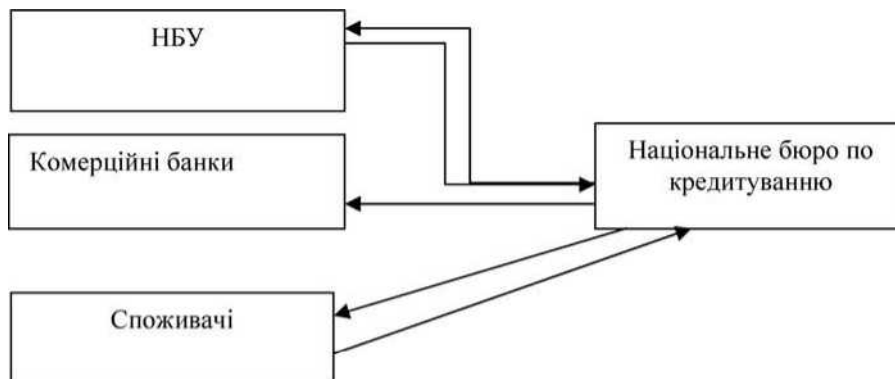

Рисунок 2 – Національне бюро кредитування в структурі банківської системи

Необхідність створення нової структури перш за все пов'язана з тим, що споживачі практично незахищені від дій комерційних банків. Відомо що кредит – це специфічна

форма товару і за нормативно – правовим забезпеченням вона стоїть дещо окремо від інших товарів. Споживачів більшості товарів захищає організація з захисту прав споживачів, то чому споживачів такого важливого товару економічних відносин, як кредит, не захистити відповідним чином.

До головних функцій Національного бюро слід віднести:

- ведення загальної кредитної історії кожного клієнта банку;
- страхування неповернення кредитів, що сприятиме зменшенню ризиків у кредитній сфері та буде виступати стимулом для зменшення відсоткових ставок за кредитами;
- захист споживачів, які користуються кредитом і є сумлінними платниками боргу.

Розглянемо наведений зміст функцій детальніше. У наш час видача кредитів є закритим, можна сказати корпоративним процесом, котрий у свою чергу використовується комерційними банками для підтримки свого впливу на економіку. Фізичні та юридичні особи не є рівними партнерами у відношеннях з банком, що не є характерним для кредитно – фінансових відносин у розвинутих країнах. Відповідне ведення кредитної історії клієнтів зможе зробити схему надання кредитів більш прозорою. На нашу думку, це стає більш важливим важелем в після кризових умовах, коли виникає обмеженість у тимчасово вільних ресурсах як у банків, так і у суб'єктів господарювання, тобто коли попит на кредит значно перевищує пропозицію. Як факт,

саме така ситуація виникла зараз на іпотечному ринку кредитування. Серед бажаних кредит отримують лише 10% клієнтів. При цьому банки висовують дуже жорстокі вимоги: іпотечний кредит надається на термін не більше 7 років та під 21% річних. На нашу думку такі умови не сприяють розвитку банківської системи. будівних компаній, ринку нерухомості.

Сутність другої функції враховує негативні тенденції кредитної політики у 2008 – 2009 роках. По перше, кредити у передкризові роки надавалися фактично будь – якому громадянину України, який досяг повноліття, без розгляду фінансово – економічного стану позичальника. Банки масово видавали кредити, джерелом яких були кошти іноземних банків. У вересні 2008 року фінансова криза охопила вітчизняні банки. Девальвація національної валюти спричинила неповернення кредитів, особливо отриманих ресурсів ініціював програму рефінансування, яку запропонував НБУ. Кошти рефінансування використовувалися лише банківськими установами і не завжди за цільовим призначенням. Масове непогашення кредитів було викликане не небажанням осіб виплатити кредит, а неможливістю це зробити. Через девальвацію гривні кредити, отримані в іноземній валюті вирости на 60%, що привело до різкого зниження повернення боргів та не сприяло підтримці банківської ліквідності. Друга причина полягала у зростаючих темпах інфляції, яка знецінювала купівельну спроможність громадян, адже ціни росли, а доходи населення переважно знаходились на попередньому рівні, або знижувались. Рефінансування було спрямоване банками на погашення боргів перед іноземними банками, або на них скуповувались іноземна валюта, що в свою чергу створювали спекулятивний попит та сприяло дестабілізації національної валюти.

Створення Національного бюро кредитування зможе упередити негативні тенденції існуючої фінансової кризи, його дії повинні встановити контроль над цими процесами.

Фінансова криза 2008-2009 років дає змогу стверджувати, що частину коштів, направлених на рефінансування потрібно було витратити на погашення тієї різниці, що утворилася між старою вартістю кредиту та новою, яка виникла після девальвації гривні. Причому, половина коштів рефінансування надходила б до банківської установи, а друга

половина – як плата боржників банку.

До кредитів пропонуємо широко залучати українські страхові компанії, і зробити це у дві ланки. У першій ланці будуть відображені кредитні відносини між КБ з одного боку, та фізичними і юридичними особами з іншого боку. Цю функцію доцільно покласти на українські страхові компанії через Національне бюро. Надання контрактів на страхування можна проводити через «Лігу страхових організацій України». Замовлення на страхування проводити через страховий рейтинг організацій, що виразили згоду на участь у проекті. Потрібно буде, щоб страхові компанії приймали участь у формуванні конкретного договору на видачу кредиту, адже саме своїми коштами їм доведеться відповідати при виникненні страхової події. Страховою подією слід вважати непогашення кредиту через об'єктивні фінансово – економічні причини, список яких повинен бути розроблений та чітко регламентований за участю держави.

Зрозуміло, що внески до страхових компаній можуть зробити кредитні ресурси дещо дорожчими, але з другого боку, ризик за операціями кредитування зменшиться, що повинно буде зменшити і вартість кредиту.

У другій ланці пропонується розглянути взаємовідносини між КБ та НБУ. На цьому рівні планується залучити як українських страховиків, так і міжнародні організації. Це зменшить ризик неповернення кредитів, забезпечить прозорість процесу рефінансування. Для мінімізації збитків банківської системи, кредити будуть надаватися за згодою страховиків та за допомогою постійного моніторингу з боку аудиторських компаній, яких потрібно залучити до структури Національного бюро. При цьому потрібно чітко регламентувати з боку держави ті умови, за яких можливо використовувати механізми рефінансування.

Отже, проаналізувавши ситуацію у банківській системі в умовах кризи, можна дійти до висновку, що дії державних органів НБУ, комерційних банків були недосить ефективними та не призвели до істотного покращення ситуації. Наслідки такого регулювання і досі впливають на кредитну активність споживачів, що негативно відобразилось на прибутковості комерційних банків.

Ознаки наступної фінансової кризи не дають можливості відкладати на майбутнє реалізацію нових соціально-економічних пропозицій щодо покращення умов функціонування кредитного ринку. Запропонована комерційна структура має тісно співпрацювати з учасниками страхового ринку, аудиторськими компаніями, та в той же час вона має бути самостійною і не входити до державної банківської системи. Шляхи та умови створення Національного бюро потребують значних коштів, розмір яких слід ретельно обґрунтовувати, але майбутня вигода, на думку авторів, перевершить такі витрати.

Список літератури

1. Власов О. «Криза за дверима» – Економічна правда – 2008 р. – № 10.
2. Гриньков Д. «Удар оттоком» – Бізнес – 2009 – № 16.
3. Гриньков Д. «Подкожный жир» – Бизнес-2010 – №31.
4. Деньги, кредит и банки. / Под ред. О. И. Лаврушина. Москва, Финансы и статистика, 1998 г, 447 с.
5. Камаев В. Д. и коллектив авторов. Экономическая теория (Учебник для вузов). – М.: «ВЛАДОС», 2008 г.. 640 с.
6. Кредитные средства обращения и платежа: Учебник / Под ред.. С. А. Александров, Ф. И. Пугачев. – М.: Факт. 1996 г.. 400 с.
7. Финансы, денежное обращение и кредит: Учебник для вузов/ Под ред.. М. А. Абрамовой, Л. С. Александровой. – М.: Финансы, 1995 г. – 637 с.
8. Защита депозитов в У країне: желаемое и действительность (информационно – аналитический материал)
 //http://zn.ua/ARCHIVE/zaschita_depozitov_v_Ukraine_zhelaemoe_i_deystvitelnost_informatsionno – analiticheskie_materialy-59691.html.

9. Офіційний сайт Національного банку України // <http://www.bank.gov.ua/>
10. BBC NEWS // www.bbc.co.uk.

P. Karas, L. Grishina, S. Sergiychuk

Universitet Shimen National Shipbuilding Admiral Makarov

The National Bureau of lending as an institution for improving credit – monetary system of Ukraine

The main object of the money – credit control by the NBU is the aggregate money supply, which influences the dynamics of economic development main indicators. The mechanism of the NBU monetary – credit policy involves primarily the impact on the credit activities of the commercial banks.

The aim of the article is to elucidate the basic principles of credit – monetary policy in Ukraine and abroad, the NBU and commercial banks activities during the crisis and in a competitive environment and determine the ways of its improvement.

In recent years, under the influence of the financial crisis the chronic problems of the banking sector have worsened, namely internal disparities of economic development, which led to the reduction in investments, consumer finance advantage over production, lack of funding and its dependence on external borrowing, increasing the scale of dollarization of the economy.

As the main monetary – credit controller – the NBU by its actions actually could not stop the negative trends for individual deposits and received ineffective solution to maintain the liquidity of the commercial banks, there is a need to find new socio – economic structures that will reduce credit – financial risks within banking system.

In the article the feasibility of establishing the National Bureau of lending has been grounded, the main responsibilities of the Bureau include:

Maintaining overall credit history of each bank's customer;

Insurance of loan defaults that will reduce risk in the credit sector and will act incentive to reduce interest rates on loans;

The protection of consumers who use credit and are bona fide taxpayer's debt.

It is offered to involve widely Ukrainian insurance companies to lending, which reduces lending transactions risk. Moreover, the improvement of relations between CB and the NBU will reduce the risk of loan defaults, ensure transparency of the refinancing process.

The proposed commercial institution should work closely with the insurance market, audit companies, and at the same time it must be independent and not a part of the state banking system. The ways and conditions of the National Bureau require significant funds, the amount of which should be carefully justify, but future benefits, as the authors believe, will exceed the costs.

monetary policy, banking system, lending, National Bureau of Credit

6. Ткач А.А. Інституціональні основи ринкової інфраструктури: [монографія] / А.А.Ткач; Національна Академія Наук України . – К.: НАН України, 2005. – 378с.
7. Хомутский Д. Управление идеями: как организовать процесс / Д.Хомутский // Управление компанией. – 2005. - №8. – С. 27 - 35.

K. Shaposhnykov

Kherson State University

The influence of the institutional environment for the creative development of the regional economy.

Purpose of the article is to study the influence of the institutional environment for the creative development of the regional economy.

It is proved that the institutional environment, which provides a constant search for and implementation of new opportunities in regional development, the interaction of all stakeholders in the process, encourage and support the exchange of ideas between them, helps to create the region's competitiveness and promote the interests of the regional community.

Formulate future directions of scientific research in this field. Thus, the institutional environment, promotes creativity in the region - it is the norms, principles, values, and compliance mechanisms are contributing to the generation of new ideas and opportunities in regional development. The creation of an institutional environment help of consultants, regional management bodies, the use of the creative potential of people in economic, social and cultural issues.

institute, institutional environment, creativity, creative economy, socio-economic development, regional economics

Одержано 28.03.13

УДК 336

П.М. Карась, проф., канд. екон. наук, Л.О. Гришина, доц., канд. екон. наук, С.І.Сергійчук, доц., канд. екон. наук

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Національне бюро кредитування, як інститут поліпшення кредитно-грошової системи України

В статті розглянуто науково-практичні аспекти грошово-кредитної системи України. Визначені основні її проблеми та обґрунтовано доцільність створення Національного бюро кредитування і його місце в структурі банківської системи.

грошово-кредитна політика, банківська система, кредитування, Національне бюро кредитування

П.Н. Карась, Л.А. Гришина, С.И.Сергийчук

Национальный университет кораблестроения шимени адмирала Макарова

Национальное бюро кредитования, как институт улучшения кредитно-денежной системы Украины

В статье рассмотрено научно-практические аспекты денежно-кредитной системы Украины. Определены основные ее проблемы и обосновано целесообразность создания Национального бюро кредитования и его место в структуре банковской системы.

денежно-кредитная политика, банковская система, кредитование, Национальное бюро кредитования

Одним з головних елементів подолання кризових явищ в ринковій економіці, спричинених загальносвітовими процесами на фінансових ринках, слід вважати реалізацію ефективної грошово – кредитної політики, спрямованої на підтримання стабільності в країні. Саме на використання максимально ефективних інструментів повинні бути направлені зусилля всіх без виключення фінансово – кредитних інститутів, відповідальних за реалізацію економічної політики, а насамперед, валютної політики Національного банку України.

Сьогодні в Україні більшість населення, а також малий та середній бізнес не спроможні купувати товари тривалого користування та поповнювати оборотні кошти за рахунок поточних доходів. Система кредитування фізичних та юридичних осіб потребує поглибленого вивчення, аналізу та впровадження нових пропозицій. Активна робота комерційних банків у галузі обслуговування малого та середнього бізнесу, приватних осіб є необхідною умовою зміцнення ресурсної бази, розширення ринків, їх успішної конкуренції з небанківськими фінансово - кредитними закладами.

Кредитне та депозитне поле сучасного грошового ринку значно погіршилось в умовах фінансової кризи 2008 – 2010 р. р., підірвало довіру до комерційних банків. Відтік депозитних коштів у 2010 – 2011 р. р. значно змінив ситуацію в грошово–кредитній системі країни. Період стабілізації не завершився, нова хвиля фінансової кризи охопила світовий грошовий ринок. Набуває актуальності вироблення стратегічної концепції розвитку кредитування суб'єктів господарювання. Йдеться не тільки про вдосконалення техніки кредитування і розширення видів кредитних послуг, а й про вироблення комплексу нових принципів, фінансових центрів, що дадуть можливість мотивовано спростити та покращити якість стосунків банків з юридичними та фізичними партнерами.

Сьогодні визначальним чинником розвитку банківської системи стає необхідність свідомого управління змінами на основі наукового обґрунтування процедури, їх передбачення і регулювання, тобто формування стратегії розвитку. Вагомий внесок у розробку теорії та практики банківської діяльності зроблено у працях вітчизняних учених: І. Бушуєвої, О. Васюренка, О. Вовчак, В. Гейця, О. Заруби, М. Козоріз, В. Луціва, А. Мороза, В. Міщенко та ін.. У вітчизняній економічній науці сьогодні недостатньо розробленими є питання, пов'язані з фінансовою стратегією і тактикою, відображенням банківських продуктів, оцінкою впливу фінансової стратегії в умовах посилення конкуренції та світових фінансових кризів.

Метою статті є з'ясування основних засад кредитно – грошової політики в Україні та світі, дії НБУ та комерційних банків у кризовий період та в умовах конкуренції і визначення шляхів її покращення.

Як відомо, кредитування – це надання грошових коштів у тимчасове користування і за плату. Але за цим найпростішим визначенням ховається безліч проблем, які роблять роботу банкіра однією з найскладніших професій в світі економіки.

Кредитування регулюється масою правил і норм, але найважливішими принципами кредитування є: терміновість, платність, повернення, гарантованість. Треба зазначити, що економічна наука визначає не самі речі, а відносини між суб'єктами з приводу речей. У зв'язку з цим кредит як економічну категорію слід передусім розглядати як певний від суспільних відносин.

Однак, кредит – не будь – які суспільні відносини, а лише такі, які відображають економічні зв'язки, рух вартості. Перш ніж визначити сутність кредиту, важливо зрозуміти, що вкладається в поняття «сутність». Необхідність у цьому пов'язана з тим, що сутність кредиту в ряді випадків ототожнюється з його змістом, природою і навіть причиною виникнення. Ці поняття не є тотожними. Наприклад, зміст виражає як

внутрішній стан кредиту, так і його зовнішні зв'язки (з виробництвом, обігом, іншими економічними категоріями).

До сутності економічного явища тісно примикає і його природа, що трактується як вроджені властивості, природний стан, приналежність кредиту до якогось певного роду. У широкому сенсі природа кредиту – це не якийсь його окремий вид, а всі кредитні відносини в усьому різноманітті їх форм. Природа кредиту – це не тільки його сутність, а й форма існування. Сутність кредиту тісно пов'язана з його необхідністю і причинами виникнення. Причина виникнення виражає зв'язок кредиту з різноманітними кредитними процесами. Причина може мати різні наслідки, викликати до життя поряд з кредитом і інші економічні явища, тому вона не дає вичерпної характеристики сутності даної економічної категорії [7, с. 478].

При виявленні сутності кредиту важливо дотримуватися наступних методологічних принципів:

- усі різновиди кредиту повинні відбивати його сутність, незалежно від форми;
- питання про сутність кредиту треба розглядати й по відношенню до сукупності кредитних угод. Втрата однієї з якостей в той чи іншій кредитній угоді не означає, що кредит втрачає свою визначеність і особливість;
- аналіз сутності кредиту передбачає розкриття ряду його конкретних характеристик. Ось чому, відповідаючи на питання про те, що являє сутність кредиту, потрібно розглянути: структуру кредиту, стадії руху, основу кредиту.

Структура кредиту, стадії руху розглянути в економічній літературі досить змістовно. Між тим, нема одного тлумачення щодо основи кредиту. Автори розділяють думку професора Лаврушина О. І., що основою кредиту слід вважати його повернення. Повернення являє собою двосторонній процес, однаково важливий як для кредитора так і для позичальника. Як визначалось раніше, кредит є породженням суспільних потреб. Суспільний характер кредиту проявляється через його соціально – економічну основу. Кредит сприяє реалізації таких суспільних відносин, при яких:

- забезпечується повернення ссудної вартості;
- інтереси кредитора і позичальника співпадають;
- не допускається перевага інтересів однієї з сторін кредитних відносин. [5, с.167]

Хоча сутність та структура кредиту, що впроваджується через його функції – категорія об'єктивна, існуюча незалежно від волі і бажання людей, кредитна система може створювати умови, що дозволяють повніше використовувати кредит для досягнення поставлених цілей.

Кредитна система представляє собою сукупність кредитних відносин та інститутів, які організують ці відносини. Сучасна кредитна система включає три основні групи:

- Центральний банк (НБУ);
- Банківські інститути;
- Небанківські кредитно – фінансові установи.

Основним об'єктом грошово – кредитного регулювання зі сторони НБУ виступає сукупна грошова маса, від розміру якої залежить динаміка основних показників розвитку економіки. Механізм реалізації грошово – кредитної політики НБУ передбачає насамперед вплив на кредитну діяльність комерційних банків. Усі методи такого впливу поділяються на загальні та селективні (вибіркові). Загальні методи забезпечують вплив центрального банку на кредитний ринок в цілому, а селективні дозволяють регулювати окремі види кредитної діяльності комерційних банків.

Як відомо, до загальних методів реалізації грошово – кредитної політики належать:

- політика облікової ставки;

- операції на відкритому ринку;
- зміна норм обов'язкових резервів.

В окремих випадках загальні методи грошово – кредитного регулювання можуть доповнюватися інструментами селективного впливу на діяльність банків.

Селективні способи реалізації грошово – кредитної політики НБУ включають:

- регламентацію умов видачі окремих видів позик різним категоріям клієнтів;
- встановлення кредитних стель і граничних норм річного приросту позик;
- обмеження окремих видів банківських операцій.

На наш погляд, перевагою селективних методів є також порівняно швидкий вплив на діяльність КБ.

Водночас недоліком вибіркового регулювання є одностороння спрямованість та зниження рівня конкуренції в банківській справі, що негативно впливає на якість послуг різним клієнтам. Важлива роль держави у сфері регулювання цін. Застосовуючи закони і важелі грошово – кредитної політики, держава впливає на загальний рівень цін в країні, стимулює ринкову конкуренцію.

До недоліків і проблем грошово – кредитної політики відносять циклічну асиметрію; зміну швидкості обігу грошей; вплив інвестицій.

Виникає питання, що повинен прагнути контролювати НБУ – грошову пропозицію або процентну ставку? Проблема виникає в силу того, що керівні кредитно – грошові установи не можуть стабілізувати те й інше одночасно. Ефективність кредитно-грошової політики в сучасних умовах значною мірою визначається ступенем довіри до політики НБУ, а також ступенем незалежності від виконавчої влади.

Фактичні недоліки в управлінні грошово – кредитною системою показала і фінансова криза, яка розгорнулася в Україні у 2008 – 2009 роках. У цей же час виникли хронічні проблеми нашої економіки в банківській сфері, а саме:

- диспропорції внутрішнього економічного розвитку, що привело до скорочення обсягів інвестицій;
- перевага споживчого кредитування над виробничим;
- недостатність ресурсної бази та її залежність від зовнішніх запозичень;
- збільшення масштабів доларизації економіки. [6. с55]

Саме через сукупність впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів на грошово – кредитну систему України, проблеми у економіці нашої країни відкрилися з особливою гостротою. Кризові явища банківського сектору в Україні почали розвиватися поступово. Якщо згадати кризу 1998 року, то вона охопила аспект фінансових відносин, тобто систему державних позик та цінних паперів. І саме виважена політика НБУ допомогла фактично уникнути дефолту. Між тим, комерційні банки України, починаючи з 2004 – 2006 років видали кредитів більше, ніж залучали депозитних ресурсів. Причому, основна маса ресурсів йшла на споживче кредитування, а не на інвестиційні проекти, що могли б принести прибуток в майбутньому. Українські комерційні банки для іпотечного кредитування залучали дешеві іноземні кредити з ставкою 4 – 5% річних і перепродавали їх населенню зі ставкою в 10 – 11% річних. Різниця і термін кредиту – іноземні банки надавали кредити на 3-5 років, а комерційні банки надавали ці ресурси на 10-15 років. Комерційним банкам вдавалося балансувати на ринку кредитування за рахунок постійного перекредитування у іноземних банків. Такий стан речей продовжувався до вересня 2008 року, коли іноземні банки внаслідок фінансової кризи почали згортати свої кредитні програми.

Як зазначалось вище, кількість отриманих депозитів була нижчою від обсягу наданих кредитів. З упевненістю можна сказати що довіра з боку населення до банківського сектору країни – як його державної, так і недержавної частини була фактично підірвана лише за жовтень – листопад 2008 року. Це мало дуже великі

наслідки для ряду фінансово – кредитних установ. Саме для того щоб не допустити масового погіршення стану усієї банківської системи, НБУ почав проводити політику рефінансування банків.

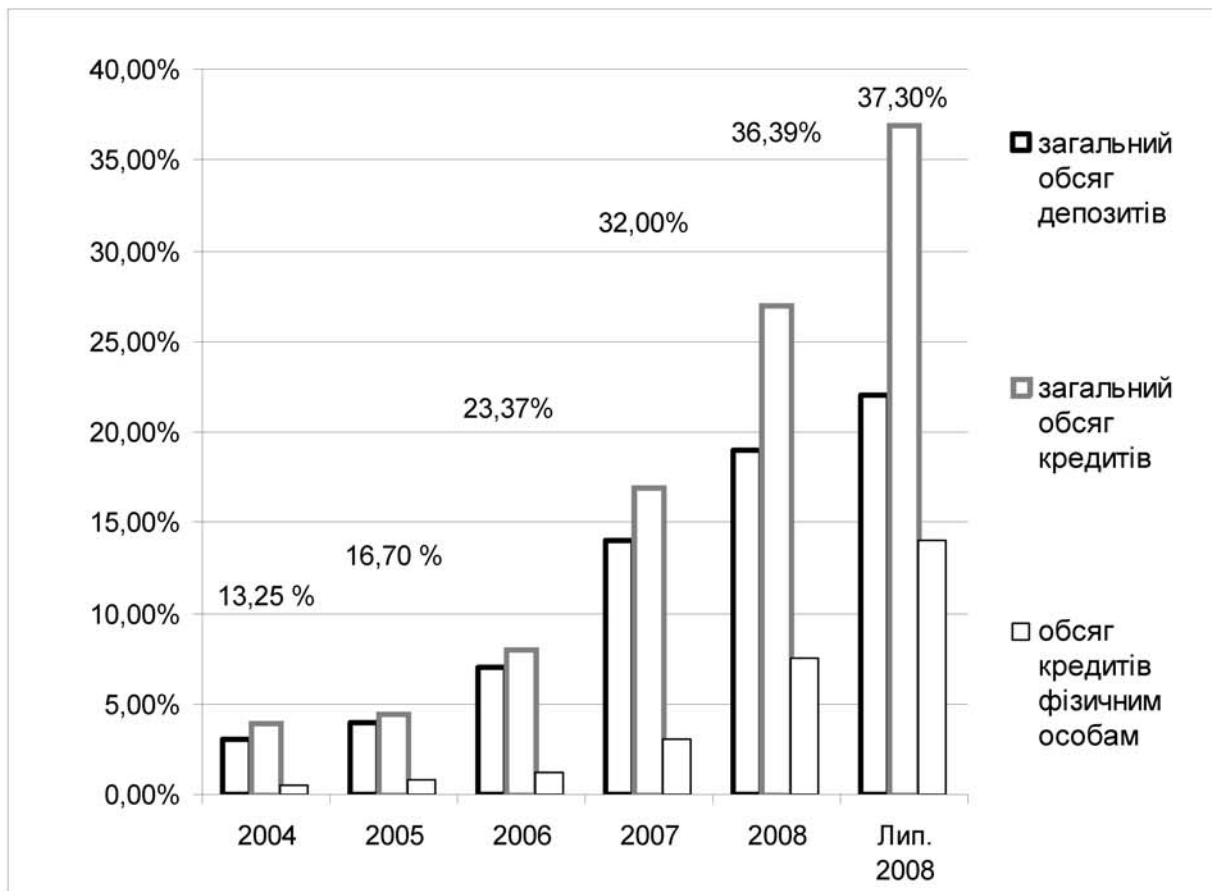

Рисунок 1 – Структура кредитів та депозитів у передкризовий період

Перша світова криза 2008-2009 років показала неефективність антикризової стратегії банківського управління, відсутність єдиної активної державної підтримки усіх складових фінансово – кредитної системи. Нова фінансова криза, що розгорнулась у 2011-2012 роках, та продовжується донині, вимагає більш гнучкої системи регулювання структури кредитних відносин. Схема «кредитор - позичальник» набуває значимості у присутності взаємних економічних інтересів, які в результаті приводять до соціально – економічних наслідків ефективного функціонування всієї фінансово – кредитної системи.

Фінансова криза 2008-2009 років завдала удару перш за все по ліквідності банківської системи України. Неспроможність банків виконувати свої зобов'язання вимусила НБУ надавати кредити рефінансування на загальну суму близько 74,7 млрд. грн., з них кредити овернайт склали 49% [9].

Не можна не звернути увагу на надання НБУ необґрунтованих переваг деяким банківським установам. Аналітична інформація щодо проведення зовнішнього аудиту НБУ, свідчить про складність у правильності оцінки кредитів, наданих банківським регулятором банкам України на 31 грудня 2008 року. У той же час Рахункова палата України, після проведення ревізії за 2008 рік виявила низку порушень щодо рефінансування комерційних банків. Видача 17 банкам стабілізаційних кредитів під програми фінансового оздоровлення на загальну суму більш ніж 39 млрд. грн.. не відповідала вимогам нормативно - правових актів. Більшість банків основну частину

коштів рефінансування спрямували на міжбанківській валютний ринок, створивши цією дією спекулятивний попит на іноземну валюту. Недоліком регулювання НБУ кредитів рефінансування стали відсутність вимог щодо цільового використання кредиту, а також мораторій на дострокове погашення депозитів.

Отже, після дослідження кредитного механізму у період кризи 2008-2009 роках можна визначити що регулятор не був готовий до підтримання кредитної системи, навіть не дивлячись на те, що кризові явища в Україні можна було спрогнозувати за світовими тенденціями.

Через те, що головний грошово – кредитний регулятор – НБУ своїми діями фактично не зміг зупинити негативні тенденції для збереження вкладів громадян і приймав неефективні рішення щодо підтримання ліквідності комерційних банків, виникає необхідність пошуку нових соціально – економічних структур, які б зменшили кредитно – фінансові ризики у банківській системі.

Пропонуємо створення соціально – економічної структури – Національного бюро, як інституту довіри до кредитної системи України (рис.2).

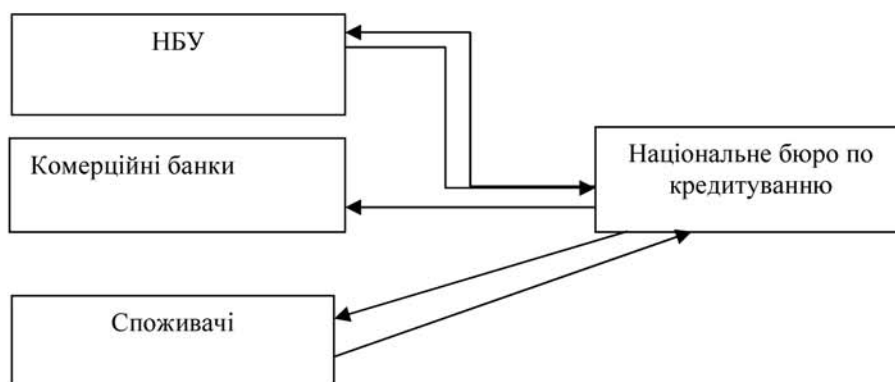

Рисунок 2 – Національне бюро кредитування в структурі банківської системи

Необхідність створення нової структури перш за все пов'язана з тим, що споживачі практично незахищені від дій комерційних банків. Відомо що кредит – це специфічна форма товару і за нормативно – правовим забезпеченням вона стоїть дещо окремо від інших товарів. Споживачів більшості товарів захищає організація з захисту прав споживачів, то чому споживачів такого важливого товару економічних відносин, як кредит, не захистити відповідним чином.

До головних функцій Національного бюро слід віднести:

- ведення загальної кредитної історії кожного клієнта банку;
- страхування неповернення кредитів, що сприятиме зменшенню ризиків у кредитній сфері та буде виступати стимулом для зменшення відсоткових ставок за кредитами;
- захист споживачів, які користуються кредитом і є сумлінними платниками боргу.

Розглянемо наведений зміст функцій детальніше. У наш час видача кредитів є закритим, можна сказати корпоративним процесом, котрий у свою чергу використовується комерційними банками для підтримки свого впливу на економіку. Фізичні та юридичні особи не є рівними партнерами у відношеннях з банком, що не є характерним для кредитно – фінансових відносин у розвинутих країнах. Відповідне ведення кредитної історії клієнтів зможе зробити схему надання кредитів більш прозорою. На нашу думку, це стає більш важливим важелем в після кризових умовах, коли виникає обмеженість у тимчасово вільних ресурсах як у банків, так і у суб'єктів господарювання, тобто коли попит на кредит значно перевищує пропозицію. Як факт,

саме така ситуація виникла зараз на іпотечному ринку кредитування. Серед бажаючих кредит отримують лише 10% клієнтів. При цьому банки висовують дуже жорстокі вимоги: іпотечний кредит надається на термін не більше 7 років та під 21% річних. На нашу думку такі умови не сприяють розвитку банківської системи, будівних компаній, ринку нерухомості.

Сутність другої функції враховує негативні тенденції кредитної політики у 2008 - 2009 роках. По перше, кредити у передкризові роки надавалися фактично будь – якому громадянину України, який досяг повноліття, без розгляду фінансово – економічного стану позичальника. Банки масово видавали кредити, джерелом яких були кошти іноземних банків. У вересні 2008 року фінансова криза охопила вітчизняні банки. Девальвація національної валюти спричинила неповернення кредитів, особливо отриманих ресурсів ініціював програму рефінансування, яку запропонував НБУ. Кошти рефінансування використовувалися лише банківськими установами і не завжди за цільовим призначенням. Масове непогашення кредитів було викликане не бажанням осіб виплатити кредит, а неможливістю це зробити. Через девальвацію гривні кредити, отримані в іноземній валюті вирости на 60%, що привело до різкого зниження повернення боргів та не сприяло підтримці банківської ліквідності. Друга причина полягала у зростаючих темпах інфляції, яка знецінювала купівельну спроможність громадян, адже ціни росли, а доходи населення переважно знаходились на попередньому рівні, або знижувались. Рефінансування було спрямоване банками на погашення боргів перед іноземними банками, або на них скуповувались іноземна валюта, що в свою чергу створювали спекулятивний попит та сприяло дестабілізації національної валюти.

Створення Національного бюро кредитування зможе упередити негативні тенденції існуючої фінансової кризи, його дії повинні встановити контроль над цими процесами.

Фінансова криза 2008-2009 років дає змогу стверджувати, що частину коштів, направлених на рефінансування потрібно було витратити на погашення тієї різниці, що утворилася між старою вартістю кредиту та новою, яка виникла після девальвації гривні. Причому, половина коштів рефінансування надходила б до банківської установи, а друга половина – як плата боржників банку.

До кредитів пропонуємо широко залучати українські страхові компанії, і зробити це у дві ланки. У першій ланці будуть відображені кредитні відносини між КБ з одного боку, та фізичними і юридичними особами з іншого боку. Цю функцію доцільно покласти на українські страхові компанії через Національне бюро. Надання контрактів на страхування можна проводити через «Лігу страхових організацій України». Замовлення на страхування проводити через страховий рейтинг організацій, що виразили згоду на участь у проекті. Потрібно буде, щоб страхові компанії приймали участь у формуванні конкретного договору на видачу кредиту, адже саме своїми коштами їм доведеться відповідати при виникненні страхової події. Страховою подією слід вважати непогашення кредиту через об'єктивні фінансово – економічні причини, список яких повинен бути розроблений та чітко регламентований за участю держави.

Зрозуміло, що внески до страхових компаній можуть зробити кредитні ресурси дещо дорожчими, але з другого боку, ризик за операціями кредитування зменшиться, що повинно буде зменшити і вартість кредиту.

У другій ланці пропонується розглянути взаємовідносини між КБ та НБУ. На цьому рівні планується залучити як українських страховиків, так і міжнародні організації. Це зменшить ризик неповернення кредитів, забезпечить прозорість процесу рефінансування. Для мінімізації збитків банківської системи, кредити будуть надаватися за згодою страховиків та за допомогою постійного моніторингу з боку

аудиторських компаній, яких потрібно залучити до структури Національного бюро. При цьому потрібно чітко регламентувати з боку держави ті умови, за яких можливо використовувати механізми рефінансування.

Отже, проаналізувавши ситуацію у банківській системі в умовах кризи, можна дійти до висновку, що дії державних органів НБУ, комерційних банків були недосить ефективними та не призвели до істотного покращення ситуації. Наслідки такого регулювання і досі впливають на кредитну активність споживачів, що негативно відобразилось на прибутковості комерційних банків.

Ознаки наступної фінансової кризи не дають можливості відкладати на майбутнє реалізацію нових соціально-економічних пропозицій щодо покращення умов функціонування кредитного ринку. Запропонована комерційна структура має тісно співпрацювати з учасниками страхового ринку, аудиторськими компаніями, та в той же час вона має бути самостійною і не входить до державної банківської системи. Шляхи та умови створення Національного бюро потребують значних коштів, розмір яких слід ретельно обґрунтовувати, але майбутня вигода, на думку авторів, перевершить такі витрати.

Список літератури

1. Власов О. «Криза за дверима» -Економічна правда - 2008 р. -№ 10.
2. Гриньков Д. «Удар оттоком» - Бізнес – 2009 - №16.
3. Гриньков Д. «Подкожный жир» - Бизнес-2010 - №31.
4. Деньги, кредит и банки. / Под ред. О. И. Лаврушина. Москва, Финансы и статистика, 1998 г, 447 с.
5. Камаев В. Д. и коллектив авторов. Экономическая теория (Учебник для вузов). – М.: «ВЛАДОС», 2008 г., 640 с.
6. Кредитныесредстваобращения и платежа: Учебник / Под ред.. С. А. Александров, Ф. И. Пугачев. – М.: Факт, 1996 г., 400 с.
7. Финансы, денежноеобращение и кредит: Учебник для вузов/ Под ред.. М. А. Абрамовой, Л. С. Александровой. – М.: Финансь, 1995 г. – 637 с.
8. Защитадепозитов в Украине: желаемое и действительность (информационно – аналитическиматериалы)
[//http://zn.ua/ARCHIVE/zaschita_depozitov_v_ukraine_zhelaemoe_i_deystvitelnost_informatsionno-analiticheskie_materialy-59691.html](http://zn.ua/ARCHIVE/zaschita_depozitov_v_ukraine_zhelaemoe_i_deystvitelnost_informatsionno-analiticheskie_materialy-59691.html).
9. Офіційний сайт Національного банку України [//http://www.bank.gov.ua/](http://www.bank.gov.ua/)
10. BBC NEWS // www.bbc.co.uk.

P.Karas, L. Grishina, S. Sergiychuk

Universitet Shimen National Shipbuilding Admiral Makarov

The National Bureau of lending as an institution for improving credit - monetary system of Ukraine

The main object of the money - credit control by the NBU is the aggregate money supply, which influences the dynamics of economic development main indicators. The mechanism of the NBU monetary - credit policy involves primarily the impact on the credit activities of the commercial banks.

The aim of the article is to elucidate the basic principles of credit - monetary policy in Ukraine and abroad, the NBU and commercial banks activities during the crisis and in a competitive environment and determine the ways of its improvement.

In recent years, under the influence of the financial crisis the chronic problems of the banking sector have worsened, namely internal disparities of economic development, which led to the reduction in investments, consumer finance advantage over production, lack of funding and its dependence on external borrowing, increasing the scale of dollarization of the economy.

As the main monetary - credit controller - the NBU by its actions actually could not stop the negative trends for individual deposits and received ineffective solution to maintain the liquidity of the commercial banks, there is a need to find new socio - economic structures that will reduce credit - financial risks within banking system.

In the article the feasibility of establishing the National Bureau of lending has been grounded, the main responsibilities of the Bureau include:

- Maintaining overall credit history of each bank's customer;

-Insurance of loan defaults that will reduce risk in the credit sector and will act incentive to reduce interest rates on loans;

-The protection of consumers who use credit and are bona fide taxpayer's debt.

It is offered to involve widely Ukrainian insurance companies to lending, which reduces lending transactions risk. Moreover, the improvement of relations between CB and the NDU will reduce the risk of loan defaults, ensure transparency of the refinancing process.

The proposed commercial institution should work closely with the insurance market, audit companies, and at the same time it must be independent and not a part of the state banking system. The ways and conditions of the National Bureau require significant funds, the amount of which should be carefully justify, but future benefits, as the authors believe, will exceed the costs.

monetary policy, banking system, lending, National Bureau of Credit

Одержано 19.03.13

УДК 337.33

V.P. Kravchenko, c. econ.s., ass. prof., A.O. Mogiley

Kirovohrad national technical University

Ways of attracting customers in the commercial banks

The article considers the deposit policy. The use of banks of price and non-price methods of attraction of free money resources. Proposes to introduce a tool - «deposit with interest payment in advance» and the direction of reducing the risk of early termination of the deposit agreement.

deposit, credit, credit policy, commercial banks, competition, resources, management methods, tools deposit policy, penalties

В.П. Кравченко, доц., канд. экон. наук, А.О. Могилей, студ.

Кировоградский национальный технический университет

Пути привлечения клиентов в коммерческих банках

В статье рассмотрена депозитная политика. Использование банками ценовых и неценовых методов привлечения свободных денежных ресурсов. Предложено внедрить инструмент - «депозитный вклад с выплатой процентов авансом» и направления снижения риска досрочного расторжения депозитного договора.

депозит, кредит, кредитная политика, коммерческие банки, конкуренция, ресурсы, методы управления, инструменты депозитной политики, штрафные санкции

Statement of the problem. Development of the banking system led to increased competition between commercial banks for resources and efficient directions of their placement. This has led to a gradual decrease of yield of banking activities. For successful functioning and expansion of the activities of the banking institutions is not enough only to attract funds at a lower price, and place them at a higher. To maintain its competitiveness, the banks are compelled to create an effective system of management the cops, to offer their customers a new range of services, the use of different financial instruments and improve its performance. Competition on the financial services market predetermines the necessity of the account of the needs of not only banks, as it was earlier, but also clients of the monetary-credit market, the development and implementation of effective deposit and credit policy [1, p. 89].